

Gramatické tabulky

CZASOWNIK

1) czas terażniejszy

Tabela 4.2.a. Czas terażniejszy ♪: koniugacja regularna

zaimki		grupa 1 -ę, -esz	grupa 2				grupa 3 -m, -sz	
			-ę, -isz		-ę, -ysz			
bezokolicznik		studiować	myśleć		liczyć		mieszkać	
LP	ja	studiuj -ę	myśl -ę	licz -ę	mieszka -m			
	ty	studiuj -esz	myśl -isz	licz -ysz	mieszka -sz			
	on, ona, ono	studiuj -e	myśl -i	licz -y	mieszka			
LMN	my	studiuj -emy	myśl -imy	licz -ymy	mieszka -my			
	wy	studiuj -ecie	myśl -icie	licz -ycie	mieszka -cie			
	oni, one	studiuj -ą	myśl -ą	licz -ą	mieszka -ją			

koniugace s alternacemi (oboczność) v tématu

Tabela 4.2.c. Czas terażniejszy ♪: koniugacja z obocznościami w temacie

zaimki		grupa 1 -ę, -esz	grupa 2 -ę, -isz ⁴				grupa 3 -m, -sz	
			iść		stać			
bezokolicznik		iść	stać		nosić		jeść	
LP	ja	id -ę	stoj -ę	nosz -ę	je -m			
	ty	idzi -esz	sto -isz	nos -isz	je -sz			
	on, ona, ono	idzi -e	sto -i	nos -i	je			
LMN	my	idzi -emy	sto -imy	nos -imy	je -my			
	wy	idzi -ecie	sto -icie	nos -icie	je -cie			
	oni, one	id -ą	stoj -ą	nosz -ą	jedz -ą			

modální slovesa

Tabela 4.3.b. Koniugacja, czasowniki modalne w czasie terażniejszym ♪

bezokolicznik	chcieć	móc	woleć	potrafić	musieć	umieć
	-ę, -esz		-ę, -isz -ę, -ysz			-m, -sz
ja	chcę	mogę	wolę	potrafię	muszę	umiem
ty	chcesz	możesz	wolisz	potrafisz	musisz	umiesz
on, ona, ono	chce	może	woli	potrafi	musi	umie
my	chcemy	możemy	wolimy	potrafimy	musimy	umiemy
wy	chcecie	możecie	wolicie	potraficie	musicie	umiecie
oni, one	chcą	mogą	wolą	potrafią	muszą	umieją

Tabela 4.3.a. Czasowniki i wyrażenia modalne

czasowniki modalne	przykłady
umieć, potrafić ⁵	Umiem pływać, ale teraz nie mogę, bo nie mam czasu. On potrafi ǂ chodzić na rękach.
mieć powinien	Co ona ma ǂ zrobić? Powinna ǂ zrobić porządek. Powinniśmy jej podziękować.
trzeba wolno należy można	Trzeba dużo czytać. W lesie nie wolno krzyczeć. Latem należy dużo pić. Czy można tu płacić kartą?
musieć	Musisz mi to powiedzieć.
chcieć	Chcę ci pomóc. Chciałbym ǂ / chciałabym ǂ zapłacić.
woleć	Wolę kawę niż herbatę (wolę kawę od herbaty).
móc	Mogę ci pomóc.

2) czas przeszły

Tabela 4.4.a. Czas przeszły (dialog)

Ewa	1. Kupi łeś ǂ gazety?
Adam	2. Nie, nie kupi łem ǂ. A ty kupi łaś ǂ piwo?
Ewa	3. Tak, kupi łam ǂ. By łeś ǂ u dentysty?
Adam	4. Tak, by łem ǂ. A dziecko by ło ǂ w szkole?
Ewa	5. Tak, by ło ǂ. A ja by łam ǂ u siostry. Rozmawia łyśmy ǂ o przyjaciółkach.
Adam	6. O, a ja by łem ǂ u brata i my też rozmawia liśmy ǂ o przyjaciółkach.

Tabela 4.4.b. Budowa czasu przeszłego ǂ

rodzaj	ja	ty	on ^{a,o}	rodzaj	my	wy	oni/one
R. MĘSKI ǂ LP	- łem	- teś	- ł	+Mo ǂ LMN	- liśmy	- liście	- li
R. ŻEŃSKI ǂ LP	- łam	- taś	- ła				
R. NIJAKI ǂ LP	—	—	- ło	-Mo ǂ LMN	- łyśmy	- łyście	- ły

Tabela 4.4.e. Sposób zapisu końcówek czasu przeszłego

LICZBA POJEDYNCZA						
byte ^{a,m} :	bytem	R. MĘSKI ♀	bytam	R. ŻEŃSKI ♂		
byte ^{a,s} :	byteś	R. MĘSKI ♀	bytaś	R. ŻEŃSKI ♂		
byte ^{a,o} :	był	R. MĘSKI ♀	była	R. ŻEŃSKI ♂	było	R. NIJAKI ♀
LICZBA MNOGA						
byli ^v śmy:	by-li-śmy		+Mo ♂	by-ty-śmy		-Mo ✂

Tabela 4.4.d. Czas przeszły ⇒ czasowników *z/robić* i *mieć*

bezokolicznik	z/robić			mieć		
LP						
zaimki	R. MĘSKI ♀	R. NIJAKI ♀	R. ŻEŃSKI ♂	R. MĘSKI ♀	R. NIJAKI ♀	R. ŻEŃSKI ♂
ja	z/robi tem		z/robi tam	mi atem		mi atam
ty	z/robi eś		z/robi taś	mi ateś		mi ataś
on	z/robi ł			mi ał		
ona			z/robi ła			mi ała
ono		z/robi ło			mi ało	
LMN						
	+Mo ♂	-Mo ✂		+Mo ♂	-Mo ✂	
my	z/robi liśmy	z/robi łyśmy		mieli śmy	miały śmy	
wy	z/robi liście	z/robi łyście		mieli ście	miały ście	
oni	z/robi li			mieli		
one		z/robi ły			miały	

Tabela 4.4.f. Formy czasu przeszłego ⇒, koniugacja regularna

	A.			B.	
	mówić	chodzić	jechać / pojechać	zacząć	
				R. MĘSKI ♀	R. ŻEŃSKI ♂, R. NIJAKI ♀
ja	mówi te ^{a,m}	chodzi te ^{a,m}	po/jech ate ^{a,m}	zacz ą tem	zacz ę ta m
ty	mówi te ^{a,s}	chodzi te ^{a,s}	po/jech ate ^{a,s}	zacz ą teś	zacz ę taś
on ^{a,o}	mówi ł ^{a,o}	chodzi ł ^{a,o}	po/jech ał ^{a,o}	zacz ą ł	zacz ę ta ^o
my	mówili ^v śmy	chodzili ^v śmy	po/jechali ^v śmy	zacz ę li ^v śmy	
wy	mówili ^v ście	chodzili ^v ście	po/jechali ^v ście	zacz ę li ^v ście	
oni ♂ one ✂	mówili ^v	chodzili ^v	po/jechali ^v	zacz ę li ^v	

3) czas przyszły (od czasowników niedokonanych)

- być w czasie przyszłym + bezokolicznik (infinitiv) czasownika niedokonanego
będę pisać list, będziemy grać w piłkę
- być + formy czasu przeszłego

Tabela 4.5.a. Czas przyszły niedokonany I i II € czasownika *pisać*

A. CZAS PRZYSZŁY I €			B. CZAS PRZYSZŁY II €				
LP			RODZAJ MĘSKI ♂		RODZAJ ŻEŃSKI ♀		RODZAJ NIJAKI ♀
ja	będę	pisać	będę	pisać	będę	pisać	
ty	będziesz		będziesz		będziesz		
on, ona, ono	będzie		on będzie — —		ona będzie — —		— — ono będzie pisało
LMN			+Mo ♂		-Mo ♀		
my	będziemy	pisać	będziemy	pisać	będziemy	pisać	
wy	będziecie		będziecie		będziecie		
oni, one	będą		oni będą		one będą		

RZECZOWNIK

Tabela 5.1.a. Nazwy przypadków i konteksty

	SKRÓT, GRAMIKONA	NAZWA	PYTANIA*	KONTEKST ☑
1	MIAN ♂	mianownik	kto? co?	to jest... / to są...
2	DOP ☹	dopełniacz	kogo? czego?	brakuje...
3	CEL ➡	celownik	komu? czemu?	dzięki?...
4	BIER ♥	biernik	kogo? co?	lubię...
5	NARZ Ⓢ	narzędnik	(z) kim? czym?	interesuję się...
6	MSC Ⓢ	miejsownik	(o) kim? czym?	mówię o...
7	WOŁ Ⓢ	wołacz		o!...

mianownik (nominativ), dopełniacz (genitiv), celownik (dativ), biernik (akuzativ), narzędnik (instrumentál), miejscownik (lokál), wołacz (vokativ)

Tabela 5.1.b. Funkcje przypadków

	FUNKCJA ³	KONTEKST ☑
MIAN ♂	podmiot w zdaniu formy predykatywne (po <i>to...</i>) porównania (<i>jak</i>)	pan Kowalski dobrze gotuje Mateusz to dobry syn zdrowy jak koń ; głupi jak but
DOP ☹	posiadanie (też abstrakcyjnie) negacja ⁴ brak określenia czasu ilość (po określeniach ilości) życzenia, potrzeby, pragnienia	dom ojca ; Hamlet Szekspira nie mam czasu ; nie ma jej tu; nie znam tej pani brakuje mi pieniędzy ; szukam klucza urodzony drugiego maja; od piątej do ósmej pół chleba ; dużo ludzi ; pięć osób ⁵ życzę wam szczęścia ; chcę / potrzebuję spokoju

	FUNKCJA	KONTEKST
Dop ⊕	po określonych czasownikach po przyimkach i wyrażeniach przyimkowych	uczę się języka polskiego ; boję się pająków bez, blisko, dla, do, dookoła ≈ dokoła, koło ≈ obok, naprzeciw(ko), niedaleko, od, około, oprócz, podczas, sprzed, u, w czasie, w ciągu, w razie, wśród, z, z powodu, zza
CBI ➔	adresat, odbiorca: dopełnienie dalsze zдания bezpodmiotowe wyrażanie uczuć ⁶ po przyimkach	kup mi / sobie / mu / jej coś; daj dziecku pić miło mi ; dziecku jest za ciepło; dobrze mu tam przeszkadzasz ojcu ; zazdroszczę wam ; wierny żonie ; pomagam przyjacielowi ; wierzę ci dzięki, na przekór, przeciw(ko), wbrew
BIER ♥	dopełnienie bliższe przestrzeń i czas – rozciągnięcie konstrukcje typu: biernik ♥ + biernik ♥... przyimki łączące się tylko z biernikiem ♥ przyimki łączące się nie tylko z biernikiem ♥ ⁷	kupił nowy komputer ; daj spokój spała całą noc ; przyszedł na chwilę ; przez cały dom lubię Ewę za jej poczucie humoru ; zapraszam was na obiad ; wybrali go na skarbnika za uczciwość przez, bez względu na, ze względu na, w zamian za, z uwagi na między, na, nad, o, po, pod, ponad, poza, przed, w, za
NARZ ①	rzeczownik jako składnik orzeczenia złożonego (po jest...) narzędzia, pomoce towarzyszenie kierowanie, panowanie, rządzenie po przyimkach	on jest policjantem , a ona jest bibliotekarką pisz ołówkiem ; jadę rowerem / taksówką ⁸ pani z psem rozmawia z taksówkarzem babcią kieruje dużą firmą i rządzi całą rodziną między, (po)nad, pod, poza, przed, z, za, w porówna- niu z, w związku z, zgodnie z
MISC ☺	zдания okolicznikowe, które opisują czas, miejsce, przyczyny, cele, sposób wykonania czynności po przyimkach	będę w domu o / po dwunastej ; mam urodziny w maju ; masz plamę na spodniach ; dyskutujemy o waszych problemach ; poszedł do kina na polski film ; ⁹ nie przeklinaj przy dzieciach na, o, po, przy, w
WOŁ ☹	formy adresatywne, ¹⁰ np. w listach, i ekspresywne (w LMN WOŁ ☹ = MIAN ☹)	Szanowna Pani Profesor! Drogi Dziadku! Kochana Mamo! Proszę Państwa! Skarbie! Ty leniu!

1) liczba pojedyncza

Tabela 5.5.a. Odmiana, rzeczowniki liczba pojedyncza

	R. MĘSKI ♂				R. NIJAKI ♀	R. ŻEŃSKI ♀		
MIAN ☉	kolega	człowiek	kot	problem	piwo	siostra	Basia	miłość
DOP ☉	kolegi	człowieka	kota	problemu	piwa	siostry	Basi	miłości
CEL ☞	koledze	człowiekowi	kot <u>u</u>	problemowi	piwu	siostrze	Basi	miłości
BIER ♥	kolegę	człowieka	kota	problem	piwo	siostrę	Basię	miłość
NARZ ⓘ	kolegą	człowiekiem	kotem	problemem	piwem	siostrą	Basią	miłością
Msc ☺	koledze	człowieku	kocie	problemie	piwie	siostrze	Basi	miłości
WOŁ ☹	kolego	człowieku	kocie	problemie	piwo	siostró	Basiu	miłości

Tabela 5.5.b. Końcówki fleksyjne: rzeczownik, liczba pojedyncza

	A	B	C	D	E	F
	R. MĘSKI ♂		R. NIJAKI ♀	R. ŻEŃSKI ♀ / WYGŁOS TEMATYCZNY		
	+ŻYW ♂	-ŻYW ♂		twardy (niepalatalny)	miękki (palatalny)	spółgłoska -ø
przykłady	człowiek, kot	dom	słowo	siostra	Basia	noc
MIAN ☉ ¹⁵	o, ø ¹⁶ (-o)		-o, -e, -ę	-a	-a, (-i)	(ø)
DOP ☉	-a	-u / -a	-a	-y / -ki, -gi	-i, -y	
CEL ☞	-owi (-u)	-owi	-u	alternacja + (i)e		
BIER ♥	= DOP ☉	= MIAN ☉		-ę		= MIAN ☉
NARZ ⓘ	-em (-kiem, -giem)			-ą		
Msc ☺	alternacja + -(i)e; -u			= CEL ☞		
WOŁ ☹	= Msc ☺		= MIAN ☉	-o	-u, -o, (-i)	-i, -y

miejsownik

Tabela 5.5.e. Miejsownik: rodzaj męski, liczba pojedyncza, przykłady

	A. MIAN ☉ wygłos niepalatalny / Msc ☺ -e z alternacjami ¹⁷		B. MIAN ☉ wygłos palatalny / Msc ☺ -u bez alternacji		
MIAN ☉	spółgłoski twarde: -p, -b, -m, -f, -w, -t, -d, -n, -s, -z ↓ -pi, -bi, -mi, -fi, -wi, -ci, -dzi, -ni, -si, -zi	-r, -t ↓ -rz, -l	spółgłoski fonetycz- nie miękkie: -ś, -ź, -ć, -dź, -ń	spółgłoski funkcjo- nalnie miękkie: -sz, -rz, -ż, -cz, -dź, -c, -dz i tylnojęzykowe: -k, -g, -ch oraz: -l, -j	
Msc ☺	-ie		-e	-iu	
	w sklepie	w instytucie	o reżyserze	o tatusiu	o lekarzu
	o grzybie	w listopadzie	o komputerze	o śledziu	w garażu
	o telegramie	o telefonie	w teatrze	o gościu	na końcu
	o szefie	w nosie	w artykule	w Poznaniu	o Polaku
	o motywie	o wyrazie	na stole	o misiu	o przyjacielu

Tabela 5.5.g. Miejscownik: rodzaj nijaki, liczba pojedyncza, przykłady

MIAN ☹️ wygłos niepalatalny: Msc ☺️ -e z alternacjami				MIAN ☹️ wygłos palatalny: Msc ☺️ -u bez alternacji			
spółgłoski twarde -p, -b, -m, -f, -w, -t, -d, -n, -s, -z		-r, -ł		spółgłoski fonetycznie miękkie -ci, -si, -dzi, -zi, -ni		spółgłoski funkcjonalnie miękkie -rz, -ż, -sz, -c, -dź, -cz, -dz oraz -k, -g, -ch oraz -l, -j	
MIAN ☹️	Msc ☺️ -ie	MIAN ☹️	Msc ☺️ -e	MIAN ☹️	Msc ☺️ -iu	MIAN ☹️	Msc ☺️ -u
słowo	słowie	biuro	biurze	zdjęcie	zdjęciu	morze	morzu
lato	lecie	ciało	ciele	szczęście	szczęściu	pole	polu
miasto	mieście	masło	maśle	śniadanie	śniadaniu	cielę	cielęciu

Miejscownik, rodzaj żeński, liczba pojedyncza – formy lokálu mają stejné koncovky jako dativ (celownik) – koncovky: -ie, -i, -y

Tabela 5.5.h. Rzeczownik: rodzaj żeński, liczba pojedyncza, przykłady

	wygłos samogłoskowy						wygłos: -∅ (spółgłoska)	
	twarda		miękka				fonetycz- nie miękka	funkcj- onalnie miękka
	-p, -b, -m, -f, -w, -t, -d, -n, -s, -z	-k, -g, ch	fonetycznie miękka ²⁰	funkcj- onalnie miękka	-i			
MIAN ☹️	dziewczyna	matka	ciocia	Austria	róża	sprzedawczyni	wolność	noc
DOP ☹️	dziewczyny	matki	cioci	Austrii	róży		wolności	nocy
CEL ☺️	dziewczynie	matce						
BIER ♥️	-ę						=MIAN ☹️	
NARZ ①	-ą							
Msc ☺️	=CEL ☺️							
WOL ☹️	dziewczyno	matko	ciociu	Austrio	różo	sprzedawczyni	wolności	nocy

dopełniacz

Typowe alternacje tematyczne:

- **a : ę**, mianownik: *mąż, ząb, dąb, gołąb*;
dopełniacz: *męża, zęba, dębu, gołębia*
- **e : ∅**, mianownik: *ojciec, Niemiec, chłopiec, pies, wujek, uczeń, Paweł, sen*;
dopełniacz: *ojca, Niemca, chłopca, psa, wujka, ucznia, Pawła, snu*
- **o : ó**, mianownik: *stół, róg, Bóg, Kraków*;
dopełniacz: *stołu, rogu, Boga, Krakowa*
- **a : e**, mianownik: *sąsiad, obiad*;
miejscownik: *o sąsiedzie, o obiedzie*

2) liczba mnoga

Tabela 5.6.f. Końcówki fleksyjne: rzeczownik, liczba mnoga

	KONTEKST 📖	R. MĘSKI ♂	R. ŻEŃSKI ♀	R. NIJAKI ☯
		+Mo 🗨️	-Mo ✂️	
MIAN ☹️	to są	-owie, -i, -y, -e	-i, -y, -e	-a
DOP ☹️	brakuje	(-∅), -ów, -i, -y	-∅, -i, -y	-∅, -ów, (-i)
CEL 🗨️	dzięki	-om		
BIER ❤️	lubię	= DOP ☹️	= MIAN ☹️	
NARZ ⓘ	interesuję się	-ami		
Msc 🗨️	mówię o	-ach		
Woł 🗨️	o!	= MIAN ☹️		

PRZYMIOTNIK

stopniowanie przymiotników

Tabela 6.4.a. Składnia: konstrukcje porównawcze

MIAN ☹️ + niż MIAN ☹️	MIAN ☹️ + od! + DOP ☹️
Ewa jest starsza niż Adam	Ewa jest starsza od Adama
to piwo jest lepsze niż tamto	to piwo jest lepsze od tamtego
uczniowie są młodszy niż studenci	uczniowie są młodszy od studentów
Ewa nie jest starsza niż Adam	Ewa nie jest starsza od Adama

Tabela 6.2.a. Przymiotnik: stopień równy, mianownik, liczba pojedyncza

stopień równy	stopień wyższy	stopień równy	stopień wyższy
młody	młodszy	ładny	ładniejszy
gruby	grubszy	piękny	piękniejszy
słaby	słabszy	silny	silniejszy
nowy	nowszy	smaczny	smaczniejszy
stary	starszy	smutny	smutniejszy
bogaty	bogatszy	trudny	trudniejszy
ciekaw	ciekawszy	ważny	ważniejszy

Tabela 6.2.b. Przymiotnik: stopień wyższy z alternacjami, mianownik, liczba pojedyncza, rodzaj męski

stopień równy	stopień wyższy	stopień równy	stopień wyższy
brzydki	brzydszy	szeroki	szerszy
śladki	śladszy	głęboki	głębszy
szybki	szybszy	daleki	dalszy
krótki	krótszy	wysoki	wyższy
ciężki	cięższy	niski	niższy
wesoły	weselszy	biały	bielszy
miły	milszy	ciepły	cieplejszy
tani	tańszy	jasny	jaśniejszy
drogi	droższy	mądry	mądrzejszy

Przymiotniki, zakończone w stopniu równym na *-ki*, *-eki*, *-oki*, w stopniu wyższym tracą tę część i tworzą stopień wyższy regularnie za pomocą sufiksu *-sz-*, np. *szeroki* : *szer-* + *-sz* : *szerszy*. Typowe alternacje w tym procesie to wymiana przed *sz* – *t* : *l*, *n* : *ń*, *g* : *ż*. Grupę spółgłoskową *ższ* wymawia się jak wydłużone *sz* (np. *wys(oki)* + *-szy* : *wyższy*). Alternacjom (palatalizacji) podlegają także grupy spółgłosek przed sufiksem *-ejsz-*, np.

-pły : *-plejszy*, *-sny* : *-śniejszy*, *-dry* : *-drzejszy*

(*ciepły* : *cieplejszy*, *jasny* : *jaśniejszy*, *mądry* : *mądrzejszy*). Alternacje samogłoskowe występują rzadziej, jednak dotyczą przymiotników często używanych: *wesoły* : *weselszy*.

Tabela 6.2.c. Przymiotnik: stopniowanie supletywne i opisowe (analityczne), stopień wyższy, mianownik, rodzaj męski, liczba pojedyncza

stopniowanie supletywne		stopniowanie opisowe	
stopień równy	stopień wyższy	stopień równy	stopień wyższy
dobry	lepszy	konsekwentny	bardziej / mniej konsekwentny
zły	gorszy	interesujący	bardziej / mniej interesujący
mały	mniejszy	chory	bardziej / mniej chory
lekki	lżejszy	kobiecy	bardziej / mniej kobiecy
duży, wielki	wiekszy	męski	bardziej / mniej męski

Tabela 6.2.d. Przymiotnik: stopień najwyższy, mianownik rodzaju męskiego, liczba pojedyncza

A.		B.		C.	
prefiks	stopień wyższy	prefiks	stopień wyższy	prefiks	stopień wyższy
naj-	młodszy	naj-	weselszy	naj-	bardziej konsekwentny
	ładniejszy		bielszy		bardziej zajęty
	milszy		lepszy	naj-	mniej konsekwentny
	mądrzejszy		gorszy		mniej zajęty